

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΜΕΤΑΚΡΙΤΙΚΟΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ (1920)

Λόγος — Ψυχὴ — Ἔρως

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πολύ κακὸς ὁπαδὸς τοῦ Πλάτωνος θὰ εἶνε ὅποιος νομίζει ὅτι ἔφθασε ποτὲ εἰς τὸ τέλος οἰασθέποτε φιλοσοφικῆς μελέτης, καὶ ἂν ἀκόμη πρόκειται περὶ τῆς θεμελιώδους φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος, καὶ δὲν εἶνε ὅπως ἐκεῖνος, ἕτοιμος ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν νὰ διδαχθῆ νέον τι καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ ὁ ἴδιος προτέρας αὐτοῦ πλάνας. Ἡ σκέψις οὐδέποτε μένει ἀκίνητος· διαρκῶς ἐργαζομένη, πέραν ἑαυτῆς προχωροῦσα, μεταβάλλει τὸν σκεπτόμενον εἰς τρόπον ὥστε καθίσταται εἰς αὐτὸν ὄλον ἐν πλεον ἀδύνατον νὰ σκεφθῆ ἀκριβῶς ὅπως προηγουμένως ἐσκέπτετο. Καὶ ὅμως τοῦτο ἀκριβῶς ἀπαιτεῖ ἢ ἐκ νέου ἔκδοσις ἔργου πρὸ ἱκανοῦ χρόνου γραφέντος. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὸ ἐσωτερικὸν χάσμα εἶχε γίνει τόσο μέγα ὥστε ὁ συγγραφεὺς εὗρίσκετο πρὸ τοῦ διλήμματος ἢ νὰ καταστρέψῃ τὸ ἔργον του καὶ νὰ συγγράψῃ αὐτὸ ἐκ νέου ἢ νὰ ἀφήσῃ αὐτὸ ὅποιον ἤθελε νὰ φαίνεται εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, καὶ ὅποιον πράγματι ἀπεδείχθη ἐκ τῆς ἐπιδράσεως του, ὡς ἐν τούτέστι βῆμα ἐν τῇ ἀποτόμῳ ἀνωφερείᾳ πρὸς τὴν κατανόησιν τῆς πρώτης ἀρχηγόνου λειτουργίας τοῦ Πνεύματος ὁποῖαν ἀναγνωρίζομεν τὴν ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ἴδρυσιν τῆς φιλοσοφικῆς ἰδεοκρατίας. Εἰς τὴν λήψιν τῆς ἀποφάσεως συντέλεσαν ἀφ' ἑνὸς μὲν οὐσιαστικὸς καὶ ἰσχύων ἀκόμη λόγος: ὅτι ἢ βαθμὶς τῆς συστηματικῆς ἐπεξεργασίας τῆς περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίας τοῦ Πλάτωνος, ἢ ὁποῖα ἀπετέλει τὴν οὐσίαν τοῦ βιβλίου τούτου, ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ παραλειφθῆ καὶ τότε καὶ τὴν σήμερον ἀκόμη, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ προσωπικὸς καὶ χρονικὸς λόγος ὅτι ἢ νέα ἔκδοσις ἄνευ σημαντικῶν μεταβολῶν ἦτο ἀρκετὴ διὰ νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς στιγμῆς, ἐνῶ ἢ νέα ἐπεξεργασία, καίτοι καθ' ἑαυτὴν ἐπιθυμητή, ἔνεκεν ἄλλων ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς πλέον ἐπειγουσῶν ὑποχρεώσεων, θὰ ἐσήμαινεν ἀναβολὴν ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἴσως μάλιστα καὶ ἐπ' ἀόριστον. Διὰ τοῦτο καὶ ἢ δευτέρα αὕτη ἔκδοσις οὐδεμίαν σχεδὸν περιέχει μεταβολὴν ἐν σχέσει πρὸς τὴν πρώτην. Μόνον τὸ ὄγδοον κεφάλαιον ηὐξήθη σημαντικῶς διὰ προσυθηκῶν αἱ ὁποῖαι, καίτοι λέγουσι περισσότερα τῶν ἀρχικῶς ἐκτεθέντων, δὲν θίγουσιν ὅμως ταῦτα. Τὸ τοιοῦτον ἐθεωρήθη ἀναγκαῖον, διότι ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἢ πρώτη ἔκδοσις καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεώς της ἀκόμη ἐξεταζομένη, περιεῖχε ἀναμφιβόλως ὀλιγώτερα τοῦ δέοντος. Ἡ μεγάλη σπουδαιότης τοῦ «Παρμενίδου» καὶ τοῦ «Φιλήβου» ἢ ὁποῖα τότε ἐκ νέου εἶχεν ἀποκαλυφθῆ εἰς τὸν συγγραφέα ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ παραγκωνισθῆ κάπως ὁ «Σοφιστής». Ἐξαιρέσει τοῦ-

του μόνον λεπτομέρειαί τινες ὑπέστησαν διόρθωσιν ἢ ἐκφράσεις τινές ἀντικατεστάθησαν διὰ καταλληλοτέρων.

Ὁ ἀναγνώστης ὁμως δικαιούται ἀπὸ σήμερον νὰ μάθῃ τὸ διατι ἢ ὅλη πραγματεία δὲν ἱκανοποιεῖ πλέον τὸν συγγραφέα καὶ πῶς οὗτος νομίζει ὅτι ἔχει αὕτη ἀνάγκην ὄχι μόνον ἀναπτύξεως καὶ προόδου, ἀλλὰ καὶ ἐν πολλοῖς ῥιζικωτέρας μεταρρυθμίσεως. Πλήρης λογοδοσία θὰ ἀπῆται νέον σύγγραμμα· ὁ συγγραφεὺς ἄλλως τε ἔχει σταθερὰν ἀπόφασιν νὰ παρουσιάσῃ τοιοῦτον ἔργον μόλις ὡς ἐπιτρέψωσι τοῦτο αἱ μνημονευθεῖσαι ἄλλαι ὑποχρεώσεις. Ἡ μέχρι τοῦδε ὁμως κτηθεῖσα πείρα, καθὼς καὶ ἡ ὅλον ἐν προοίῳσα ἡλικία του, τὸν προειδοποιεῖ νὰ μὴ ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ μέλλοντος συρομένην συναλλαγματικὴν καὶ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὸν ἀναγνώστην ἐν τῇ ἀβεβαιότητι μέχρις ἐξαργυρώσεως αὐτῆς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον θὰ λεχθῶσιν ἐν τούτῳ τῷ «Μετακριτικῷ Παραρτήματι» τόσα ὅσα φαίνονται ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ ἐπαρκῆ, διὰ νὰ καθοδηγήσωσι τὴν ἀναγνώστην εἰς νέας αὐτοτελεῖς μελέτας, καὶ νὰ ἀπαλλάξωσι τὴν κριτικὴν τοῦ κόπου νὰ διατυπώσῃ ἐκείνας τὰς διορθώσεις τὰς ὁποίας ὁ συγγραφεὺς πρὸ πολλοῦ ἔχει ἤδη μόνος του ἐπιφέρει.

«Φιλοσοφία» σημαίνει, κατὰ τὴν κλασικὴν ἔννοιαν τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς ὁ Πλάτων δίδει εἰς τὴν λέξιν ταύτην: τὴν ἀναζήτησιν ἐκείνου τοῦ «Ἐνός, μόνου ὄντος» (ἐν τὸ σοφὸν μόνον) περὶ τοῦ ὁποίου ἀνέφερον ἤδη ὁ Ἡράκλειτος, τὴν ἀναζήτησιν τ. ἔ. τῆς ἐνότητος ἀλλὰ τῶν πολλῶν, καὶ μετ' αὐτῆς ἐπίσης τὴν ἀναζήτησιν τῆς ποικιλίας τοῦ Ἐνός. Διότι αὐτὸ εἶνε τέλος πάντων (κατὰ τὸν Φιλ. 15 D) τὸ οὐδέποτε γηρᾶσκον μηδὲ ἀποθνήσκον γεγονὸς τῶν ἐν ἡμῖν λειτουργιῶν τοῦ νοός, ὡς τοιούτων (τῶν λόγων αὐτῶν ἀθάνατον καὶ ἀγήρων πάθος ἐν ἡμῖν), ὅτι τ. ἔ. πάντοτε (ἄρα ταυτοχρόνως), σήμερον ὅσον καὶ ἄλλοτε, ἐν τῷ συνόλῳ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ὅσα ἐν τῇ διανοήσει ἡμῶν ἐξελίσσονται, (πάντη καὶ καθ' ἕκαστον τῶν λεγομένων), καὶ ἀκριβῶς συνεπεία τῶν ἐξελισσομένων διανοημάτων (ὑπὸ λόγων) τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἀγίγνεται» (ὄχι ἀπλῶς «εἶνε») Ἐν καὶ Πολλὰ—Ἐνότης τῆς Πληθύος, Ποικιλία τοῦ Ἐνός. Πρὸς τὴν ἐνότητα ταύτην πρέπει συνεπῶς νὰ τείνῃ πᾶσα φιλοσοφία ἡ ὁποία ἀξιοῖ νὰ φέρῃ δεδικοιολογημένως τὸν τίτλον τοῦτον, καὶ τείνει ἀδιστακτως ἢ σημερινῇ «νοητῇ» φιλοσοφίᾳ (Transzendentalphilosophie). Ἄλλ' ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκετο αὕτη πρὸ μιᾶς περίπου γενεᾶς¹⁾, ἦτο ὑποχρεωμένη, ὁρμωμένη ἀπὸ τῶν ἀπειροπληθῶν καθ' ἕκαστον φιλοσοφικῶν προβλημάτων, ἐξεταζομένων χωρὶς καμμίαν μεταξὺ αὐτῶν συνοχὴν, νὰ διανοίξῃ μετὰ κόπου τὸν δρόμον τὸν ἐπιτρέποντα τὴν ἐπάνο-

¹⁾ Παράβαλε πρὸς ταῦτα ὅσα ὁ συγγραφεὺς ἐκθέτει ἐν τῷ ἔργῳ: «Die Deutsche Philosophie der Gegenwart in Selbstdarstellungen» Τόμος I (Leipzig, Felix Meiner).

δον εἰς τὴν ἰσότητα, νὰ ἐσκάψῃ τὸν οἶνον ὑπὸ τὰ ἐρείπια ταφέντα καὶ νὰ καταστήσῃ πάλιν τοῦτον βατόν. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον καὶ ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν καλλιτέραν κατανόησιν τοῦ Πλάτωνος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀρχίσῃ ἄλλως ἢ ἀπὸ τῶν κατ' ἰδίαν μελῶν τοῦ λογικοῦ αὐτοῦ οἰκοδομη-
ματος, τὰ ὅποια ὅμως δὲν ἀποτελοῦσιν ἀπλῶς τεμάχια, διὰ νὰ φθάσῃ ἀνα-
δρομικῶς εἰς τὸ ὅλον. Ἐσήμαινεν ἄρα γε ἤδη τὸ τοιοῦτον ὅτι ἐξητάζετο
ὁ Πλάτων ἀπὸ ἀπόψεως ὄχι Πλατωνικῆς, ὅτι εἰσήγοντο ἐν αὐτῷ σημε-
ριναὶ ἰδικαὶ μας ἰδέαι ἀλλοιοῦσαι τὰς ἰδικὰς του; Καὶ δὲν ἦτο λοιπὸν δυ-
νατὸν, εἰ δὲ ἦτο δυνατὸν δὲν ἦτο ἄρα γε καὶ ἐπιβεβλημένον, νὰ τεθῆ τις
εἰς τὴν θέσιν αὐτοῦ τοῦ Πλάτωνος καὶ νὰ τὸν ἐννοήσῃ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου
ἀμέσως ὀρμώμενος, χωρὶς νὰ τὸν ἐξετάξῃ διὰ μέσου οἰασδήποτε διόπτρας
ἢ ὅποια κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον θὰ ἐθόλωνε τὴν ἀρχικὴν εἰκόνα; —
"Ὅχι" τὸ τοιοῦτον ἦτο καὶ θὰ εἶνε ἔσσει ἀδύνατον. "Ὅπως αὐτὸς ὁ Πλά-
των (Φαῖδ. 99 ἐπ.) φοβεῖται μήπως θαμβωθῆ ἢ ψυχῇ αὐτοῦ εἰάν ἀπο-
πειραθῆ, ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως, οἶονεὶ τῆς διόπτρας, τῆς ἀφηρημένης
ἐννοίας, τῆς λογικῆς ἀναπτύξεως, τῆς «Μεθόδου» τῆς «ὑποθέσεως», νὰ
ἐννοήσῃ ὅποια τινὰ εἶνε τὰ πράγματα καθ' ἑαυτὰ ὅπως μάλιστα οὔτε
κἂν παραδέχεται, ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ ὑποθετικοῦ τρόπου λαμβάνομεν γνῶ-
σιν αὐτῶν ἐν ἀπεικονίσματι καὶ ὄχι ἐν πρωτοτύπῳ, οὕτω διὰ τὴν κατα-
νόησιν εἴτε τοῦ Πλάτωνος εἴτε ἄλλου τινὸς πραγματικοῦ φιλοσόφου δὲν
ἀπομένει διὰ τὴν σήμερον καὶ διὰ τὸ μέλλον, παρὰ νὰ καταφύγῃ τις
εἰς τὴν «ὑπό-θεσιν» ἐν τῇ ἐννοίᾳ ἀκριβῶς τῆς πλατωνικῆς ὑποθέσεως.
"Ἢ μήπως ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θὰ ὑπῆρχεν ὀλιγωτέρα ἀνάγκη προ-
φυλίξεως ἀπὸ τὴν θάμβωσιν παρὰ εἰάν ἐπρόκειτο περὶ ἄλλου πεδίου τῆς
γνώσεως; Καὶ ποῖος θὰ εἶχε τὴν προπέτειαν ἀπὸ μίαν δράκα καιμένων,
ὡς πρὸς τὴν γένεσιν καὶ σημασίαν τῶν ὁποίων ὁ συγγραφεὺς οὐδεμίαν
ἀφῆκεν ἀμφιβολίαν ἀφοῦ αὕτη συνδέεται πάντοτε πρὸς ὠρισμένα χρονικὰ
περιστατικά, νὰ πλάσῃ ἐκ νέου ἐξ ἑαυτοῦ τὸ ἔργον ἀνθρώπου τοσαύτης
εὐρύτητος πνεύματος καὶ δημιουργικότητος, δημιουργήσαντος ὀλόκληρον
κόσμον ἰδεῶν, ὡς τοῦτο θὰ ἴστατο ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τῆς διανοίας
ἐκείνου; «Σὺ ὁμοιάζεις πρὸς τὸ πνεῦμα τὸ ὅποιον ἐννοεῖς, ὄχι πρὸς ἐμέ»
τοιαύτη θὰ ἦτο ἀναμφιβόλως ἡ ἀπάντησις. Ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Goethe
κατέχομεν ἴσως πενήκοντα φορὰς περισσότερα, καὶ δὲν παρήλθον ἀκόμη
ἑκατὸν ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου του, ἄρα ἡ ἐσωτερικὴ ἀπόστασις εἶνε πολ-
λαπλασίως μικροτέρα καὶ ὅμως ποῖος θὰ ἐνόμιζεν ὅτι θὰ ἦτο εἰς θέσιν
νὰ ζῆσῃ ἐκ νέου ἐν ἑαυτῷ, τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν ὅπως αὕτη ἔζη ἐν ἐκείνῳ;
Ἀλλὰ καὶ εἰν ἀκόμη ὑπῆρχεν ὁ θαυματουργὸς οὗτος ἄνθρωπος ὁ ὅποιος
θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ πραγματοποιήσῃ τοῦτον, τί κέρδος θὰ ἀπεκομίζομεν
ἐκ τοῦ ὅτι τὸ τεράστιον ἐκεῖνο φαινόμενον θὰ ἐπανελαμβάνετο ἀκόμη μίαν
φορὰν διὰ νὰ ἀνήκῃ κατόπιν πάλιν εἰς τὸ παρελθόν; "Ἐν ἀντίγραφον το
ὅποιον κατόπιν θὰ εἶχε πάλιν ἀνάγκην ἀντιγράφου—καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς;

Ἰδέα ἀξία ἀναντιρρήτως μᾶς ἐποχῆς ἢ ὅποια ἀρέσκειται εἰς παντός εἶδους ἀντίγραφα καὶ ὑποκαταστάσεις, καὶ προτιμᾷ εὐχαρίστως τὰς κακὰς ἀπομιμήσεις, ἀρκεῖ νὰ φέρωσι πασιγνώστους ἐπιγραφὰς ἀντὶ τῶν μᾶλλον ἀπερίττων ἴσως, ἀλλὰ πρωτοτύπων ἔργων! Τίποτε ἐξ ἐκείνων τὰ ὅποια ὑπάρξαντα ποτέ, ἀλλ' ἀπαλλαγέντα τῶν χρονικῶν ὁρίων μετεβλήθησαν εἰς αἰώνιον τι, δὲν δύναται, ἢ δὲν πρέπει, νὰ κλεισθῆ ἔκ νέου ἐντὸς τῶν δεσμευτικῶν περιορισμῶν τοῦ χρόνου. Ἀμέσως καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰσέρχεται εἰς ἄλλον χρόνον, τοῦθ' ὅπερ ὅμως ἤδη σημαίνει εἰς διάφορον σύνολον πνευματικῶν σχέσεων, θὰ ἀπετέλει ἕτερόν τι, εἴτε τ. ἔ. τελείαν παραφθορὰν ἐκείνου, εἴτε νέον τι ἰδίας παραγωγῆς καὶ ἀξίας· ὑπὸ τοὺς εὐνοϊκωτέρους ὅρους θὰ ἀπετέλει προϊόν τῆς αὐτῆς ἀρχεγόνου καὶ ἐκτὸς χρόνου ὑπαρχούσης δυνάμεως, τῆς αὐτῆς «Ἰδέας» ἐξ ἧς εἶχε γεννηθῆ καὶ ἐκεῖνο τὸ ὅποϊον ἴσως εἶχε χρησιμεύσει ὡς πρότυπον: καθ' ὃν τρόπον ἐπὶ παραδείγματι ὁ Πλωτῖνος ἠδύνατο νὰ πιστεύῃ ὅτι ἦτο ὀπαδὸς τοῦ Πλάτωνος. Καὶ ὅμως τὸ κύριον εἶνε ἡ ἀρχέγονος δύναμις, ἡ Ἰδέα· ἐπ' αὐτῆς «ταύτης» (διὰ νὰ λαλήσωμεν ἐντελῶς τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος) καὶ ὄχι ἀπλῶς εἰς τὰς εἰκόνας τῶν ἐκάστοτε ἐν τῷ χρόνῳ ἀποτυπωμάτων αὐτῆς στηρίζεται ἡ θεμελιώδης ἔννοια, βασιίζεται ἡ δημιουργικὴ δύναμις καὶ μετ' αὐτῶν ἡ γνησία «πραγματικότης» παντός τὸ ὅποϊον δικαίως νὰ δύναται νὰ κληθῆ «Προῖόν τοῦ πνεύματος. Μόνον οὕτω, ἐν τῇ παραγωγικῇ αὐτοῦ δυνάμει καὶ ὄχι ὡς νεκρὰ καὶ ἀδρανῆς ὕλη, δύναται καὶ δικαιούται νὰ ἐξακολουθήσῃ ζῶν. Ζῆ ὅταν, καὶ μόνον ὅταν, ἐν τῇ παραγωγικότητί του συναντᾷ τι τὸ ἐπιδεικτικὸν τῆς Ἰδέας διὰ νὰ φέρῃ ἐν αὐτῷ εἰς τὴν ζωὴν κάτι τι συγγενές καὶ ἴσης ἀξίας, οὐδέποτε ὅμως ἀπαραλλάκτως ὅμοιον, τὸ ἥδ' ὅποϊον θὰ ἐναγνωρισθῆ ὡς πνεῦμα ἐκ τοῦ ἰδίου πνεύματος καὶ ὄχι ὡς ἀπλοῦν ἐκμαγεῖον ἀπὸ ὑλικὸν κατωτέρας ποιότητος.

Διὰ τοῦτο εἶνε ἐξ ἴσου ἀνόητα, τόσον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς οὐσίας τοῦ ἔργου τῆς ἱστορικῆς περιγραφῆς ὅσον καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ προσωπικὸν μέρος τοῦ τρόπου καθ' ὃν ἀπεφασίσθη ἡ ἐκτέλεσις του ἐν τῷ παρόντι συγγράμματι, καὶ ἀποκρουστέα ὅλα τὰ λεχθέντα ὅτι δῆθεν ἀπεπειράθημεν νὰ παρουσιάσωμεν τὸν Πλάτωνα ὡς Καντιανὸν πρὸ τοῦ Kant ἢ καὶ μάλιστα ὡς Καντιανὸν ἀπὸ τὸ Marburg πρὸ τῆς ἐποχῆς τῆς σχολῆς τοῦ Marburg. Ὅστις δύναται νὰ παρίδῃ ὅτι ἐν τῷ Πλάτωνι προαγγέλει τὸν Kant καὶ ἐν τῷ Kant ὅτι ὑπομιμνήσκει τὸν Πλάτωνα, θὰ ἠννόησε πολὺ κακῶς καὶ τοὺς δύο. Ὅστις δέ, ἐπὶ πλέον, θεωρεῖ ἕνα μαθητὴν τοῦ Marburg ἱκανὸν νὰ ἀποπειραθῆ νὰ παρουσιάσῃ τὸν Πλάτωνα ὡς Καντιανὸν κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Marburg, παραποιεῖ τελείως τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς φιλοσοφικῆς κατευθύνσεως τὴν ὁποίαν τιμῶμεν ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Σχολὴ τοῦ Marburg». Οὐδεμία ἐποχὴ, οὐδεμία σχολή, οὐδὲν ἄτομον θὰ εἶνε ποτέ εἰς θέσιν νὰ δώσῃ εἰς τὸ ἐκτὸς τοῦ χρόνου αἰώνιον, τὸ ὑπεράνω τῶν ὁρίων τῶν σχολῶν καὶ τῶν προσώπων ἐνεργούν, ἔκφρασιν διάφορον ἐκείνης τὴν ὁποίαν καθιστᾷσι.

δυνατήν ἢ ἐποχή, τὸ ἐργαζόμενον περιβάλλον ἐν μέσῳ τοῦ ὁποίου ἕκαστος ζῆ, ὡς καὶ ἡ ἀτομικὴ αὐτοῦ ἰδιοφυΐα. Οὐδέποτε ὅμως τοιαύτη ἀτομικὴ ἔκφρασις θὰ ἐγείρει τὴν ἀξίωσιν γενικοῦ ἢ αἰωνίου κύρους, ἀλλὰ θὰ ἀξιῶσει δι' ἑαυτὴν ἀπλῶς τὴν ἰσχὺν μιᾶς «ὑποθέσεως» ἢ ὁποία μόνον εἰς τὸ συνεπὲς τῆς διεξαγωγῆς τῆς θὰ δύναται νὰ στηρίξη τὸ ὑποθετικόν τῆς δικαίωμα. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἀποκλειστικῶς εἶνε ὁριθὸν νὰ ἐξετασθῶσιν ὅλα αἱ ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ ἐκτεθειμένα γνῶμαι, ὡς τοιαῦται ὅμως εἶνε ἀπεριορίστως ἀνοικταὶ εἰς τὴν κριτικὴν ὄχι μόνον τῶν ξένων ἀλλὰ πρωτίστως αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως· ἄλλως θὰ ἐκήρυττεν οὗτος ἑαυτὸν νεκρὸν ἀπὸ εἰκασαετίας.

Εἰς τὸν ὑποθετικὸν τοῦτον χαρακτήρα τῆς ὅλης πραγματείας ὀφείλεται καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἔρευνα δὲν ἐξετάθη ἀμέσως ἐπὶ τῆς ὅλης φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ περιορίσθη εἰς τὴν περὶ τῶν Ἰδεῶν θεωρίαν ἢ, διὰ νὰ λαλήσωμεν καὶ ἐνταῦθα ἐντελῶς τὴν γλῶσσαν του, εἰς τὴν Διαλεκτικὴν. Ἐάν, ὅπως εἶνε ἀναμφισβήτητον, αὕτη ἀποτελεῖ τὴν στερορὰν βάσιν τοῦ ὅλου πνευματικοῦ οἰκοδομήματος θὰ πρέπει, ὡς τοιαύτη, νὰ δύναται νὰ ἐκτεθῆ κατὰ πρῶτον ἐντελῶς μόνη καὶ κεχωρισμένη ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα τῶν ὁποίων θὰ χρησιμεύσει ὡς βᾶσις. Ἐν τῷ πνεύματι ὅμως τοῦ Πλάτωνος δύναται αὕτη νὰ εἶνε βᾶσις μόνον ὡς θεμελίωσις, καὶ μίλιστα ὡς ἡ μόνη δυνατὴ τοιαύτη, τῆς συνενώσεως τῆς ὅλης ὁσονδήποτε πλουσίως διακλαδουμένης πληθύος τῶν δημιουργημάτων τοῦ νοῦς ἢ ὁποία ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς «Φιλοσοφίας». Διὰ τὴν ἀνωτάτην Ἐνότητα, ὡς ἐκ τῆς ὅλης τῆς ἐννοίας, εἶνε φυσικὸν ὅτι μία καὶ μόνη θεμελίωσις εἶνε δυνατή. Καὶ πράγματι οὕτω ἔβλεπεν αὐτὴν ὁ Πλάτων· ἀποκλειστικῶς δὲ ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου μετετόπισεν αὐτὴν πέραν πάσης ὁπωσδήποτε περιορισμένης ἐνότητος εἴτε τῆς Διανοήσεως εἴτε τοῦ εἶναι, ἀνακαλύψας οὕτω κατ' οὐσίαν, ἐν τῷ «Ἐπέκεινά» του τὴν ἀκριβῆ ἐννοίαν τοῦ «νοητοῦ» (Transzendental) ἢ ὁποία διὰ τῆς σχολιαστικῆς ὁδοῦ, μακρῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως, διὰ μέσου τῶν διαφόρων ἐννοιῶν ¹⁾, τοῦ μεσαίωτος, ἐπέπρωτο τέλος νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς τελείας αὐτῆς σαφηνείας ἐν τῷ Kant καὶ τοῖς διαδόχοις αὐτοῦ.

Τοιαύτην ῥιζικὴν θεμελίωσιν, ἀποτελοῦσαν ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐντεῦθεν τὴν μόνην δυνατὴν ὄχι μόνον διὰ μίαν τινὰ ἀλλὰ διὰ τὴν φιλοσοφίαν, πρέπει ἀποκλειστικῶς καὶ διαρκῶς νὰ ἔχῃ πάντοτε ὑπ' ὄψιν τῆς οἰαδήποτε ἀπόπειρα νὰ φθάσῃ εἰς ἐσωτερικὴν κατανόησιν τοῦ Πλάτωνος ἢ οἰουδήποτε ἄλλου γνησίου φιλοσόφου. Διὰ τοὺς λόγους τούτους, ἥμισυ αὐθαιρέτους ἢ ὀφειλομένους ἀπλῶς εἰς συνθήκας καθαρῶς προσωπικᾶς, χρονικᾶς ἢ σχολικᾶς, ὄχι μόνον ἦτο δυνατόν ἀλλὰ καὶ ἐπ' ἐβλήθη νὰ ἀφειθῆ πρὸς τὸ παρὸν κατὰ μέρος ἢ χωριστὴ μελέτη τῆς ἠθικῆς,

¹⁾ Ἴδε τὴν μελέτην τοῦ H. Kuitertmeyer: «Der Terminus tsauszendentel in seiner historischen Entwicklung bis auf Kant». Marburg 1920.

ψυχολογίας και φιλοσοφίας τῆς θρησκείας τοῦ Πλάτωνος. Ὅχι βεβαίως ὡς εἶναι τὰ θέματα ταῦτα νὰ μὴ εἶχον σπουδαιότητα διὰ τὴν σημερινὴν «νοητὴν» (transzendental) φιλοσοφίαν. Ὅστις δὴποτε ἔχει ὁπωσοῦν ἐννοήσει τὴν ὕλην αὐτῆς κατευθύνσιν, θὰ ἀντιληφθῆ, ἀναμφιβόλως, ὅτι δὲν ἦτο καθόλου εὐκόλον πρᾶγμα, δι' ἓνα ὁπαδόν της, νὰ λάβῃ τὴν ἀπόφασιν νὰ διεξαγάγῃ μὲ τόσην ἀδυσώπητον ἀσθηρότητα, ὅπως τὸ ἔπραξε, τὸν ἀπαραίτητον ἀποχωρισμὸν χάρις εἰς τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο ἐνταῦθα νὰ ἐξαρθῆ ἡ Διαλεκτικὴ τοῦ Πλάτωνος ὡς καθαρὰ καὶ ἐν ἑαυτῇ πλήρης θεμελίωσις τῆς φιλοσοφίας καὶ ὄχι ὡς ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνος. Τοῦναντίον μάλιστα, ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἡ πρακτικὴ τῆς φιλοσοφίας καὶ, ὡς κορύφωμα αὐτῆς, ἡ κοινωνικὴ καὶ παιδαγωγικὴ, ἐπειδὴ ὁλόκληρος ἡ ἰδιορρυθμὸς τοῦ «νοητῆ» (transzendental) θεμελίωσις τῆς ψυχολογίας, ἐπειδὴ ἡ ἐξ ἴσου «νοητῆ» θεμελίωσις τῆς θρησκείας, ἐν μιᾷ λέξει: ἐπειδὴ ὁλόκληρος αὕτη ἡ τὸ πρῶτον καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ μέρη διεξαγομένη ἔρευνα τῆς φιλοσοφικῆς ἰδεοκρατίας ἐπὶ τῇ βάσει «νοητῆς» Μεθόδου ἔχει διὰ τὴν ἐποχὴν μας ἀνυπολόγιστον σπουδαιότητα, ἀκριβῶς διὰ τοῦτο ἡ καθαρὰ ἐξεύρεσις καὶ ἐξαγωγή τῆς βάσεως τῆς ἐνότητος πάντων τῶν ἀνωτέρω, ἄρα πρὸ τῆς ἐξετάσεως αὐτῶν ἀπετέλει ἔργον τοσαύτης σοβαρότητος, ὥστε ἐν ὅσῳ δὲν ἐπραγματοεῖτο τοῦτο ἦτο ἀνάγκη νὰ τεθῶσι κατὰ μέρος οἰοιδήποτε ἄλλοι λόγοι ὅσονδὴποτε σπουδαῖοι καὶ ἂν ἦσαν.

Εἶνε βεβαίως ἀληθὲς ὅτι διὰ τὸν Πλάτωνα τὸν γνήσιον τοῦτον ἔλληνα ἀπετέλει σημαντικὸν πλεονέκτημα τὸ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν του δὲν ὑπῆρχον ἀκόμη ὅλα ἐκεῖνα αἱ τύσον οἰκτεῖαι εἰς ἡμᾶς διακρίσεως. Ἔργον ἡμῶν ὅμως εἶνε νὰ ἀιεύρωμεν πάλιν τὴν καθαρὰν ταύτην σύμμιξιν ὅλων τῶν κατευθύνσεων καὶ τῶν διαστάσεων τοῦ «Ἐνὸς μόνου σοφοῦ», τοῦ λόγου τῆς ἐπ' ἀπειρον αὐτῆς ἑαυτὴν ἀὔξανουσας λογικότητος. Δι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν λόγον τὸ σπουδαιότερον σημεῖον ἦτο νὰ ἐξασφαλίσωμεν πάλιν τὸ Κέντρον ἀπὸ τοῦ ὀκιοῦ κατόπιν θὰ ἐσύροντο πρὸς τὴν ἀπειρον περιφέρειαν ἀκτῖνες διὰ τῆς σταθερᾶς, κανονικῆς καὶ ὁμῶς ἐλευθέρως κινήσεως τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ περιγραφῶσι τελείως, νὰ ἐκτεθῶσιν γενετικῶς, νὰ γεννηθῶσιν αἱ κατευθύνσεις καὶ διαστάσεις ἐκεῖναί, τοῦ Σοφοῦ ἢ τοῦ Λόγου. Διὰ νὰ καταδειχθῆ ὅτι, ἢ τοῦλάχιστον ἐν τίνι μέτρῳ, αὐτὸς οὗτος ὁ Πλάτων ἂν ὄχι ἐξετέλεσε, πάντως ὅμως ἐπεχείρησε τὸ τοιοῦτον, θὰ ἀπρτεῖτο νέα πραγματεία ἀφορῶσα ὁλόκληρον τὸν Πλάτωνα. Ὅστις ὅμως ἐξ ἰδίας πείρας γνωρίζει τὰς ἀσαφείας καὶ ἀτελείας αἱ ὁποῖαι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ὑπερνηκηθῶσι δὲν θὰ ἀπορήσει διατὶ δὲν ἐξήρχεσαν αἱ δύο δεκαετηρίδες αἱ ὁποῖαι παρήλθον ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως τοῦ βιβλίου τούτου διὰ νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ ἐπεξεργασία, πλὴν ἄλλων σοβαρῶν θεμάτων, καὶ τοῦ ἰδιαζόντως ἀκανθώδους τούτου ζητήματος. Ὁ συγγραφεὺς φρονεῖ οὐχ ἧττον ὅτι εἶνε ἤδη εἰς θέσιν νὰ χύσῃ ὀλίγον φῶς εἰς τὰ σκότη ταῦτα, ἐπιφυλασσόμενος

δὲ νὰ ἐπανέλθῃ λεπτομερέστερον ἐν τῷ μέλλοντι, θὰ ἀναφέρει ἐνταῦθα μόνον πᾶν ὅ,τι δύναται τὴν σήμερον νὰ λεχθῆ μετ' ἀρκετῆς βεβαιότητος καί, ὡς ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων ὡς ἀντιλαμβάνεται ταύτην ὁ συγγραφεύς, δὲν εἶνε ὀρθὸν πλεον νὰ μὴ λέγεται.

Ἡ εὐκολωτέρα ὁδὸς διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ὠριμωτέραν κατανόησιν τοῦ Πλάτωνος, εἰς τὴν κατανόησιν παντὸς ἐκείνου τὸ ὁποῖον ἀναγνωρίζεται ἀναμφιβόλως ὡς τὸ κέντρον τῆς φιλοσοφίας του: τοῦ Ἐπέκεινα, δηλαδή τοῦ «Ἀγαθοῦ, Καλοῦ, Σοφοῦ» ἐν τῇ ἐνότητί των εἰς ἐν τελευταῖον, ἀρρητιον ἄλλως τε, ὅπως καὶ ἂν θελήσωμεν νὰ τὸ ἀποκαλέσωμεν, εἶνε φρονοῦμεν, νὰ ὀρηθῶμεν ἀπὸ τοῦ Ἡρακλείτου, τοῦ ὁποίου ἡ στενὴ πρὸς τὸν Πλάτωνα συγγένεια δὲν φαίνεται νὰ ἔγινεν ἕως τώρα ἀρκούντως καταληπτή. Τὸ πρῶτον ὅμως πρῶτον τὸ ὁποῖον ἔφεραν τέλος εἰς φῶς αἱ ἐπανειλημμέναι προσπάθειαι νὰ φωτίσωσι τὰ «σκότη» ἦτο τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ σπουδαιότερα του ἱστορικῆ σημασία ἔγκειται ἐν τῇ ἀνακαλύψει ὅχι τοῦ μεταβλητοῦ, ἢ τῆς σχετικότητος, ἀλλὰ τῆς ὑποκειμενικότητος ἢ, διὰ νὰ ἐκφράσωμεν αὐτὸ καὶ οὐσιαστικῶς ἀκριβέστερον καὶ ἀσθηρότερον ἐν τῷ πνεύματι τοῦ φιλοσόφου: τοῦ αὐτοπαθοῦς (τῆς εἰς ἑαυτὸν ἀναφορᾶς) Τεμ. 101 (Diels): «ἠρεῦνήσα ἑμαυτόν», ὀρθότερον: ἐξῆλθον εἰς ἀναζητήσιν τοῦ ἑαυτοῦ μου. Τεμ. 116: «Εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἔχει δοθῆ νὰ γινώσκωσιν ἑαυτούς, καὶ νὰ εἶνε λογικοί». (Κοινὸν εἰς ὅλους ὅμως εἶνε μόνον τὸ λογικόν, 113). Τεμ. 45: "Ὅρια τῆς ψυχῆς δὲν θὰ δυνηθῆς νὰ εἴρῃς ἂν θελήσῃς νὰ τὰ ἀναζητήσῃς, καὶ ἂν ἀκόμη ἀκαλουθήσῃς ὅλας τὰς δυνατὰς ὁδοὺς, τόσον βαθέως κεῖται ὁ Λόγος της»—δηλαδή ὁ νόμος της. Διότι διὰ τῶν χρησιμοποιουμένων λέξεων ὑποδηλοῦται πάντοτε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ὀρθῶς, ἢ συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους προϊούσα ἐξέλιξις τῆς λειτουργίας τῆς διανοίας. Περαιτέρω δὲ (τεμ. 115) «Ὁ Λόγος τῆς ψυχῆς δύναται ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του νὰ ἐνισχύῃ αὐτὸς ἑαυτὸν» — νὰ αὐξάνῃ κατὰ δύναμιν, θὰ ἐλέγομεν τὴν σήμερον. Ἀπλῶς διάφορος ἔκφρασις τῆς διαρκῶς ἐπαναλαμβανομένης ἐπαναφορᾶς «εἰς ἑαυτὸν» εἶνε ἡ πασίγνωστος φράσις (τεμ. 60): «Ἡ ὁδὸς πρὸς τὰ ἄνω καὶ πρὸς τὰ κάτω εἶνε μία»: τοῦτέστιν ἐπ' αὐτῆς συμβαίνει ὅτι καὶ ἐπὶ τῆς περιφερείας τοῦ κύκλου: ἀρχὴ καὶ τέλος εἶνε κοινὰ («ξυνόν», 103, πρβλ. 2) δηλαδή σὺμπίπτουσι. Ἡ σύμπτωσις ἢ ὁποία εἶνε πάντοτε ἢ βᾶσις τοῦ ξυνόντος ὁσάκις τοῦτο ἀπαντᾶται παρὰ Ἡρακλείτῳ, δὲν εἶνε ἐν τέλει ἄλλη τις ἢ ἡ σύμπτωσις τοῦ ἀνωτάτου ἀτομικοῦ (τοῦ «αὐτοῦ τούτου») καὶ τοῦ ἀνωτάτου γενικοῦ, τοῦ «Σύμπαντος», τὰ ὁποῖα ὅχι μόνον στενότερα ἀναφέρονται ἀμοιβαίως εἰς ἀλληλα ὅπως τὸ κέντρον καὶ ἡ περιφέρεια, ἀλλ' εἶνε ἀρχεγόνως ἕν καὶ τὸ αὐτὸ συνεπέα τῆς κοινωνίας τοῦ «Λόγου» ὁ ὁποῖος εἶνε «Λόγος τῆς ψυχῆς» καὶ ὅμως εἶνε «κοινός», ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅχι μόνον τῆς ἀσθηροτάτης ἀμοιβαίας ἀναφορᾶς καὶ σχετικότητος ἀλλὰ πραγματικῆς συμπτώσεως τοῦ ἑνὸς καὶ

Παντός, Πάντων και Ἐνός (Γέμ. 50) συμφωνία ἀκριβῶς τῶν ἀντιθέσεων, Ἐνότης τοῦ Διαφόρου, διαφοροποιήσις, αὐτὸ διαφοροποιήσις τοῦ Ἐνός (51) ἢ ὅποια ὅμως εἶνε διαρκῶς ἀλλὰ καὶ ταῦτοχρόνως Ἐνώσις, αὐτο-ένωσις τοῦ ἀντιθέτου καὶ διαφόρου. (1)

Μόλις ἐνστερνισθῆ τις τὴν μίαν ἀδιάσπαστον ταύτην ἀρχέγονον ἀποψιν, τὴν αὐστηρῶς διὰ πάντων διερχομένην, ταῦτοχρόνως ὅμως ἐν ἑαυτῇ ἀδιαιρέτως ἀτομικὴν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀκριβῶς ἐν τῇ αὐστηροτάτῃ ἐννοίᾳ παγκόσμιον θεωρίαν, ἐν τῇ ὅποια ὀλόκληρος ἡ φιλοσοφία τοῦ Ἡρακλείτου ὄχι μόνον εὐρίσκει τὴν ἐσωτερικὴν αὐτῆς συνοχὴν ἀλλὰ καὶ κορυφούται, δὲν θὰ δυνηθῆ πλέον νὰ ἀντιπαρέλθῃ ἀπαρατήρητον, ὡς ἐὰν νὰ ἐπρόκειτο περὶ τυχαίας φιλοσοφικο-ἱστορικῆς ὑποσημειώσεως, τὸ γεγονός ὅτι ὁ Πλάτων, εἰς δύο καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον καὶ χρονικῶς μεγάλως ἀφιστάμενα ἀλλήλων χωρία (Σίμπ. 187 Α, Σοφ. 242 Ε) καὶ μετὰ τὰς αὐτὰς σχεδὸν λέξεις, ἀναφέρει ὡς τὸ κεντρικὸν σημεῖον τῆς διδασκαλίας τοῦ ἐξ Ἐφέσου φιλοσόφου τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτοδιαφοροποιήσεως τοῦ Ἐνός καὶ τῆς συνενώσεως τῶν Διαφόρων (Ἡρακλ. τεμ. 51, 8, 10) καὶ ἐν αὐτοῖς ἰδιαιτέρως ὑπογραμμίζει τὸ *ἀσι*—ὅτι ἀμρότερα ταῦτα πάντοτε, ἄρα συγχρόνως, λαμβάνουσι χώραν χωρὶς καὶ νὰ παραλείψῃ νὰ ὑπαινιχθῆ, κατὰ τὴν συνήθειάν του, τὸ *σύντονον*, τὸν συντονισμόν τῶν ἄκρων ἀντιθέσεων εἰς ἐνότητα, ὡς τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τοῦ τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τοῦ γράφειν τοῦ φιλοσόφου. Πράγματι δὲ τόσον ἀποτελεῖ ἐν διὰ τὸν Ἡράκλειτον ἡ ψυχὴ τοῦ ἐνός μετὰ τὴν ψυχὴν τοῦ παντός ὥστε, δυνάμει τῆς θαυματουργοῦ ταύτης καὶ ἀπείρου αὐτοδυναμικότητος ἡ ὅποια ταῦτοχρόνως πρέπει νὰ εἶνε ἀναντιρρήτως καὶ αὐτὸ ἐσσωτερικεῖς, εὐρίσκονται οἷον ἐπέναντι ἀλλήλων πρόσωπον μετὰ πρόσωπον. Ὁ λόγος εἶνε «κοινός» καὶ ἀκριβῶς ὡς τοιοῦτος, εἶνε καὶ ἑαυτὸν φανερός τῇ ψυχῇ, καίτοι ἡ ἄνωτάτη, τὰ πάντα ὑπερβαίνουσα «Ἀρμονία», τὸ ἀνώτατον «σοφόν» ἀκριβῶς τῆς ἀρχέγονου ἐκείνης Συμπτώσεως, εἶνε «κεκρυμμένον» (τεμ. 54), κεχωρισμένον ἀπὸ τὰ Πάντα, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ σύνολον τῶν ἀναπτυσσομένων διαφορῶν (*πάντων κεχωρισμένον*, τεμ. 108), εἶνε, συνεπῶς, ἐν τῇ αὐστηροτάτῃ ἐννοίᾳ ὑπερβατικόν τι. (Transszendent). Καὶ οὕτω, καίτοι μυστικόν, εἶνε πάλιν φανερά, ἐνῶ δὲ εἶνε φανερά, εἶνε

(1) Οὕτω μόνον ἐξηγεῖται, πῶς ἠθέλησαν συγγραφεῖς τινες νὰ ὑποστηρίξωσιν ὅτι ὁ Ἡράκλειτος ἐπιδιώκει νὰ κλονίσῃ τὴν ἰσχύν τῆς «Ἀρχῆς τῆς ἀντιφάσεως». Δὲν πρόκειται περὶ ἀνατροπῆς—διότι κανεὶς δὲν ἐπικαλεῖται διαρκῶς τὴν Λογικὴν, τὸν Νόμον καὶ τὸν Λόγον ὅσον ὁ Ἡράκλειτος—ἀλλὰ τοῦναντίον περὶ σημαντικῆς προόδου πέραν αὐτῶν. Ἡ ἀντί-φασις καθ' ἑαυτὴν εἶνε, καὶ εἶνε τί τὸ λογικόν, ἀφοῦ εἶνε φάσις. Πολὺ καλὰ ἠννόησε τοῦτο ὁ Hegel.—Ἄς προσθέσωμεν ἐν παρόδῳ ποσὸν προδιατεθειμένοι, σχεδὸν μάλιστα ἐκ θεοῦ προωρισμένοι, ἦσαν οἱ Ἕλληνες διὰ νὰ ἀνακαλύψωσι τὸ Αὐτοπαθὲς ἐξ αὐτῆς τῆς γλώσσης των: ἐκ τῆς αὐτοπαθητικῆς τ. ἐ. ἐννοίας τοῦ μέσου τύπου τῶν ῥημάτων.

ἀπὸ ὅλους κεκρυμμένη, ὡς ὑπάρχουσα ὁμῶς εἶνε ἐπίσης γνωστή. Διότι, ἡ ἀτομικὴ ψυχὴ εὐρίσκεται ἐν τοιαύτῃ ἀρχηγόνῳ κοινωνίᾳ πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ Σύμπαντος ὥστε νὰ εἶνε ἡ ν α γ κ α σ μ ἔ ν η, ὅσάκις πραγματοποιήσῃ τὴν ἐν ἑαυτῇ ἐμβάθυνσιν ταύτην, νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ ὡς τὴν ἰδίαν ἑαυτῆς τελευταίαν αἰτίαν, ὡς τὸ ἴδιον ἑαυτῆς τελευταῖον μυστήριον. Ἄλλ' ὡς γνωστόν, οἱ πλείστοι τῶν ἀνθρώπων διάγουσι τὸν βίον των ὡς ἐὰν νὰ εἶχον ἕκαστος δι' ἑαυτὸν ἰδίαν λογικὴν (τεμ. 2). Τοῦτο ὁμῶς σημαίνει ὅτι ὄνειρεύονται. Ἐν ὄνειρῳ ζῆ ἕκαστος ἐντὸς ἰδίου ἐντελῶς ἀποκεκλεισμένου κόσμου, ἐν ᾧ διὰ τοὺς γρηγοροῦντας εἶνε οὗτος εἷς καὶ κοινὸς εἰς ὅλους (τεμ. 89). Καὶ οὕτω οἱ πλείστοι ἐν ᾧ γρηγοροῦσι, ζῶσιν ὡς ἐν ὄνειρῳ, ἀκούοντες δὲν ἀκούουσι, ὁρῶντες δὲν βλέπουσι, εἶνε, κατὰ τὸ ὁητόν, παρόντες ἀπόντες. (Τεμ. 89, 73, 72, 34, 17, 1 κ. ἄ).

Ταῦτα καθ' Ἡράκλειτον. Εἶνε ἄρα γε, κατόπιν τούτων, ἀνάγκη νὰ εἰπώμεν ὅτι ἡ ἀρχέγονος ἰδέα τοῦ Μυστικισμοῦ, τὴν ὁποίαν ὁ ἐξ ἱερατικοῦ-βασιλικοῦ οἴκου καταγόμενος φιλόσοφος μετὰ τοιαύτης φιλοσοφικῆς ἐμβριθείας συνέλαβε καὶ κατηννόησε, φωτίζει διὰ μᾶς τὴν περὶ Ἀναμνήσεως θεωρίαν τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐμφανίζεται οὕτω ὡς ἡ ἀφετηρία τῆς μεγάλης κοσμοϊστορικῆς σειρᾶς ἢ ὁποῖα ἀρχομένη ἀπὸ τοῦ Πλάτωνος, ἔπειτα διὰ τοῦ Πλωτίνου, τοῦ ψευδο Διονυσίου καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἰρλανδοῦ φέρει ἡμᾶς εἰς τὸν μυστικισμόν τοῦ μεσαίωonos, εἰς τὸν Eckhardt καὶ τὸν Νικόλαον ἐκ Cues, κατόπιν ὑπεράνω τῶν Μονάδων τοῦ Leibnitz εἰς τὸν φιλοσοφικὸν μυστικισμόν τῶν μετὰ τὸν Kant φιλοσόφων, καὶ τέλος δι' ὅλων τούτων φθάνει μέχρι τοῦ ἐντελῶς προσφάτου παρόντος καὶ τοῦ πλέον ἀπομακρυσμένου μέλλοντος;

Ἴσως νὰ σκεφθῶσι τινές: τί σχέσιν ἔχουσιν ἔλα αὐτὰ πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν Ἰδεῶν;—Περισσότεραν παρ' ὅ,τι φανταζόμεθα. Καθ' ὃν χρόνον συνέστη τὸ βιβλίον τοῦτο ἐφαίνετο, καὶ ἦτο ἴσως, ἐπιβεβλημένον νὰ μείνῃ αὐστηρῶς κεχωρισμένος ὁ Πλάτων ὁ μυστικιστῆς ἀπὸ τὸν διδάσκαλον τῶν Ἰδεῶν. Τὴν σήμερον πρέπει νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ἔχουσι δίκαιον οἱ κριτικοὶ οἱ ὅποιοι φρονοῦσιν ὅτι δὲν εἶνε δυνατόν νὰ διατηρηθῇ πλέον ὁ χωρισμὸς οὗτος. Ὑπὸ ἓνα περιορισμὸν βεβαίως: Ἐν ὄσῳ δὲν ὑπερβαίνομεν τὸ σημεῖον τῆς Πληθύος τῶν Ἰδεῶν ἢ τοῦλάχιστον δὲν ζητοῦμεν ἢ δὲν θεωροῦμεν ὡς ἐλλείπουσαν ἄλλην ἐνότητα τῆς πληθύος ταύτης πλὴν τῆς λογικῆς τοιαύτης τοῦ συστήματός της, δὲν ὑπῆρχε ἀνάγκη ἐσωτερικῆς συνοχῆς μεταξὺ τῆς θεωρίας τῶν Ἰδεῶν καὶ τοῦ μυστικισμοῦ τοῦ Πλάτωνος ἢ θεωρία ἦτο ἀντάρκης ἢ δὲ μυστικὴ μορφή ἀπετέλει ἀπλῶς κοσμητικὸν ἔνδυμα τὸ ὁποῖον θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀπορρίψωμεν διὰ νὰ ἴδωμεν αὐτὴν ἐν τῇ καθαρᾷ αὐτῆς ὡραιότητι. Ἄλλ' ἀκριβῶς τοῦτο ἔχει ἀνάγκην μεταρρυθμίσεως. Ἡ τελευταία βᾶσις τῆς ἐνότητος τοῦ κόσμου τῶν Ἰδεῶν τὴν ὁποίαν ἐκφράζει τὸ «Ἐπέκεινα» δὲν σημαίνει μόνον τὴν ἀπλῶς λογικὴν ἐνότητα τοῦ συστήματος, καίτοι καὶ ταύτην ἐπίσης, ἄλλὰ τὴν ἐνό-

τητα τοῦ ἀρχεγόνως ζῶντος, τοῦ ἀρχεγόνως συγκεκριμένου, μάλιστα πλέον ἢ ἀπλῶς συγκεκριμένου, ἢ ὅποια ὡς τοιαύτη ἀκριβῶς δὲν δύναται νὰ σημαίνει πλέον μίαν ἐνότητα, μίαν Ἰδέαν, ἓνα Λόγον, ἀλλὰ τὴν τελευταίαν (ἀνωτάτην) ἐνότητα τῶν ἐνοτήτων, τὴν Ἰδέαν τῶν Ἰδεῶν, «αὐτὸν τὸν Λόγον» πάντων τῶν Λόγων. Ὡς ζῶσα ὁμοῦς ἔρχεται εἰς στενωτάτην σχέσιν πρὸς «αὐτὴν τὴν ψυχὴν». Ἀκριβῶς ἐν τῇ στενωτάτῃ ταύτῃ συνενώσεται Λόγου καὶ Ψυχῆς συμφωνεῖ τόσον καταπληκτικῶς ὁ Πλάτων πρὸς τὸν Ἡράκλειτον. Καὶ δι' αὐτὸν ἐπίσης ὁ Λόγος εἶνε Λόγος τῆς Ψυχῆς, «αὐτὸς» ὁ Λόγος εἶνε «αὐτὴ» ἡ Ψυχὴ. Εἶνε «αὐτὴ ἑαυτῆς», ὡς ἐπανειλημμένως λέγει τοῦτο ὁ Φαίδων (76DE, 92DE, πρβλ. 66 DE, Θεαιτ. 185 E, 187 A), ἡ Οὐσία τῶν Ἰδεῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἀνοδος πρὸς τὸ πρῶτον—ἐν περιγράφεται πάντοτε, εἰς τὴν Πολιτείαν (517 B ἐπ.) εἰς τὸν Φαῖδρον, εἰς τὸ Συμπόσιον, ὡς ἀνοδος τῆς ψυχῆς εἰς τὴν ὅποιαν οὐδεὶς δύναται νὰ δώσῃ ἔξωθεν τὴν Δύναμιν τῆς γνώσεως, ὅσον ὀλίγον καὶ εἰς τὸν ὀφθαλμὸν τὴν τῆς δράσεως, δύναται ὁμοῦς οὕτω νὰ στρέψῃ τὴν ἐν αὐτῇ ἤδη ὑπάρχουσαν, καθὼς καὶ ὀλόκληρον τὴν ψυχὴν, ὥστε νὰ βλέπῃ ἐκεῖνὸ τὸ ὅποιον προηγουμένως δὲν ἔβλεπε μόνον καὶ μόνον διότι εἶχεν ἀπαστραφῆ ἀπ' αὐτοῦ, τ. ἔ. τὸ εἶναι καὶ τὸ φωτεινότερον μέρος τοῦ ὄντος, τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ Ἀγαθοῦ (518 BC).

Κατόπιν τούτων θὰ ἔπρεπε νὰ γίνετο λόγος περὶ διττῆς σημασίας τῆς Ἰδέας, μιᾶς λογικῆς τ. ἔ., καὶ ἐπιπροσθέτως μιᾶς ψυχολογικῆς. Ὅπως ὁ Λόγος εἶνε λόγος αὐτῆς τῆς ψυχῆς, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, πάντως ἢ ἀνθρωπίνη, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ νοηθῆ ἄνευ τῆς κεντρικῆς δυνάμεως τοῦ Λόγου: εἶνε ἡ ἐσωτάτη δύναμις τῆς ζωῆς τῆς καὶ μόνον δι' αὐτῆς ἀποκτᾷ τὴν βεβαιότητα τῆς αἰωνιότητος. Ἀναγνωρίζει ἑαυτὴν ὡς αἰωνίαν διότι γινώσκει τὸ αἰώνιον, καθόσον δὲν θὰ τῇ ἦτο δυνατόν νὰ γινώσκῃ τὸ αἰώνιον εἰὰν αἱ τελευταῖαι αὐτῆς βάσεις τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ζωῆς δὲν ἦσαν βεβαίως ἐρριζωμέναι ἐν τῷ αἰωνίῳ καὶ εἰὰν ἐν τῇ βαθυτάτῃ ταύτῃ εἴζη αὐτῆς δὲν ἦτο καὶ ἡ ἰδία αἰωνία. Οὕτω ὁμοῦς ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ «θέα» ἴσταται οἷονεὶ ἀμέσως ἀπέναντι τοῦ αἰωνίου, μάτι μὲ μάτι, ἐννοεῖ ἑαυτὴν ὡς ἐντελῶς ἐν αὐτῇ εὐρισκομένην, ἔστω καὶ εἰὰν μόνον εἰς τὸ ἀκρότατον ὄριον τοῦ νοητοῦ ἔχει τούτου σαφῆ συνείδησιν. Οὕτω ἔχει ἀνάγκην τῆς θεᾶς τῶν Ἰδεῶν, διὰ νὰ ἀναγνωρίσῃ ἑαυτὴν ὄχι μόνον πράγματι ὡς ἀμέτοχον τοῦ θανάτου, ἀλλὰ ὡς κατ' οὐσίαν ἀνεπίδεκτον θανάτου ἀκριβῶς ὅπως καὶ ἡ Ἰδέα ἢ ὅποια εἶνε «αὐτὴ ἑαυτῆς». Καὶ ἀντιστρόφως δὲν δύναται νὰ λάβῃ βεβαίαν γνώσιν τοῦ αἰωνίου εἶναι τῆς Ἰδέας εἰ μὴ μόνον ἐφ' ὅσον καὶ αὕτη μετέχει τοῦ αἰωνίου. Διὰ τοῦτο δὲν τίθεται καὶ τὸ ἐρώτημα ποῖον ἐκ τῶν δύο πρόκειται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀπόδειξις τοῦ ἄλλου: ἀμφότερα, τὸ αἰώνιον εἶναι τῆς Ἰδέας καὶ τὸ αἰώνιον εἶναι τῆς ψυχῆς ἀποδεικνύουσιν ἀμοιβαίως ἄλληλα, ἴστανται καὶ πίπτουσι μετ' ἀλλήλων.

Ἐκμηδενίζεται ἄρα γε διὰ τῶν ἀνωτέρω ἢ προτέρα ἀφομοιώσις τῆς Ἰδέας πρὸς τὸν Νόμον; — Καθόλου. Ἡ Ἰδέα παραμένει «ὑπόθεσις». Ποία ὅμως εἶνε ἡ ἀκριβὴς ἔννοια τῆς ὑποθέσεως; Πάντως ἀφορισμός: τὸ ν.λ. λάβωμεν τ. ε. ἐν ἐκάστη εἰδικῇ περιπτώσει ἂν ἂ μίαν ἀκτῖνα ἐκ τῆς ἀπείρου ποσότητος τοῦ φωτός ἢ ὁποία, ἐὰν τὴν ἀφήνομεν νὰ ἐπιδράσῃ ἐφ' ἡμῶν ἐν τῷ συνόλω τη; ἀναντιρρήτως θὰ μᾶς ἐθάμβωνε. Ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τῆ; ἀπόψεως ταύτης καὶ μόνης τὸ Πρῶτον — φῶς, τὸ ὁποῖον ἐν εἶδει ἡλίου φωτίζει τὴν ψυχὴν μας, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ μόνου γινώσκομεν, μένει πάλιν ὡς τοιοῦτον ἀσύλληπτον δι' ἡμᾶς, πέραν ἡμῶν, (ἐν τῇ τριαύτῃ του ὅμως ἰδιότητι ὄχι ὀλιγώτερον βέβαιον). Εἶνε ἀσύλληπτον δι' ἡμᾶς ἀφοῦ δεχόμεθα αὐτὸ μόνον διὰ μέσου τῶν ὑπ' αὐτοῦ φωτιζομένων τὰ ὁποῖα οὕτω καθίστανται ὄρατὰ εἰς ἡμᾶς, συνεπῶς μόνον ἐν τῇ πληθώρα τῶν ἀκτινοβολιῶν του καὶ ὄχι ἐν τῇ ὀλότητί του, καὶ ἀφοῦ μόνον ὡς τῆς πρώτης πηγῆς φωτός δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν τὴν περὶ αὐτοῦ βεβαιότητα. Ὁ Νόμος ὅμως μᾶς ἐπιτρέπει τὴν γνῶσιν, ὅταν κατ' ἀρχὴν γινώσκομεν, ἐν τῇ ἀναδρομικῇ αὐτῆς ἀναφορᾷ πρὸς τὴν αἰωνίαν αὐτῆς βάσιν ὁσηδήποτε καὶ ἂν εἶνε ἡ μεταξὺ αὐτῶν ἀπόστασις. Ἡ κατ' ἰδίαν Ἰδέα, συνεπῶς, εἶνε οἷον εἰς μόνον βλέμμα διπτόμενον διὰ μέσου ὀλοκλήρου τοῦ βασιλείου τῶν φαινομένων εἰς τὴν ἀληθῆ βάσιν τοῦ εἶναι ὅλων τῶν φαινομένων, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀναμφισβητήτου ἀληθείας, καίτοι περιορισμένης, «ὑποθετικῆς» μόνον τοιαύτης. Τίποτε δὲν δύναται νὰ ἀξιῶσθαι ἀπόλυτον ἀλήθειαν ἐν ὅσῳ εἶνε ἀπομεμονωμένον· πρέπει συνεπῶς νὰ ὑπερβῶμεν τὴν ἀπομόνωσιν ταύτην — ὄχι ἀπλῶς δι' ἐνὸς ἀλλὰ δι' ἐπανειλημμένων καὶ συνεχῶν ἀφορισμῶν μέχρις οὔ ὑπερνικηθῆι τελείως πᾶσα διαίρεσις — ἐὰν θέλωμεν νὰ κατανοήσωμεν ἐν τῇ καθαρότητί του τὸ τελευταῖον εἶναι, τὸ ἀπολύτως ἀδιαίρετον, μὴ ἐπιδεκτικὸν διαίρεσεως, «τῶντι ὄν». Τίποτε ἄλλο ἀπολύτως δὲν σημαίνει δ. ἀ τὸν Πλάτωνα (καὶ τελειωτικῶς καὶ διὰ τὸν Kant) ἢ διάκρισις μεταξὺ τοῦ «φαινομένου» καὶ τοῦ ὑπὲρ τὸ φαινόμενον «ὄντος». Ἡ λέξις «φαινόμενον» δὲν περιλαμβάνει οὐδὲ ἕχνος τῆς ιδέας τοῦ «ἀπατηλοῦ φαινομένου» καίτοι οἷκ ὀλίγαι σαφεῖς ἐκφράσεις τοῦ Πλάτωνος (ὡς καὶ τοῦ Kant) καθιστῶσιν ὀπωσοῦν νοητὴν τοιαύτην παρεξήγησιν· ἀλλὰ σημαίνει κατὰ τὴν αὐστηρὰν αὐτῆς ἐτυμολογικὴν ἔννοιαν ὅτι καθίσταται φωτεινὸν ἢ ἐν διακεκριμένον σημεῖον, ἢ μιὰ γραμμὴ ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον, ἢ τι ὀπωςδήποτε ἀφοριζόμενον. Τοῦτο ἐκφράζει σαφῶς καὶ ὀρισμένως ἡ λέξις *μέθεξις* κατ' ἀντιδιαστολὴν πρὸς τὴν ὁποίαν ἢ Ἰδέα ὀποκαλεῖται τὸ *ἀμερές*, ἢ ἐν σχέσει πρὸς τὴν ποικιλίαν μορφῶν τῆς ἐμφανίσεως της τὸ *μονοειδές*. Οὕτω πλὴν τῆς Μεθέξεως ἔχομεν καὶ τὰς ἐκτάκτως θετικὰς ἐκφράσεις: «Παρουσία» καὶ «Κοινωνία»· παρουσία τοῦ ἀδιαίρετου καὶ ἀναλλοιώτου αἰωνίου ἐν μέσῳ τοῦ μετέχοντος, μεταβλητοῦ, παρέρχονμένου, καὶ «κοινωνίαν» τούτου μετ' ἐκείνου· ἢ δὲ ἐκφρασις αὕτη μᾶς ἐνθυμίζει πάλιν τὸ *ξυρόν* τοῦ Ἡρακλεί-

του. Ἡ ἀγαπημένη αὕτη λέξις τοῦ Ἐφεσίου ἀποδίδει καλλίτερον τὴν ἀρχέγονον ἔννοιαν τοῦ «ὄμοῦ, μαζὺ» (**ξύν**), ἀπὸ τὴν λέξιν **κοινὸν** τὴν γενικῶς χρησιμοποιουμένην ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ: ὅλα εἶνε μαζύ, διότι ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἐν ἀμέσῳ παρουσία, καὶ ὡς γενικὸν μεσάζον, ἴσταται τὸ αἰώνιον, καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἐκεῖνα ἐν μέσῳ τοῦ αἰωνίου· ὅπως ἐν τῷ Συμποσίῳ λέγεται περὶ τοῦ Ἐρωτος—ὁ ὁποῖος ἀντιπροσωπεύει τὴν ἀμοιβαίαν ταύτην σχέσιν, οἰοῦναι τὴν ἄμεσον **συνομιλίαν (διάλεκτος)** μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, μεταξὺ τοῦ πέραν καὶ τοῦ ἐνταῦθα—ὅτι εἰς τὸ μέσον μεταξὺ τῶν δύο ἰστάμενος ἀποκαθιστᾷ τελειωτικῶς τὴν μεταξὺ αὐτῶν συνοχήν, συμπληρῶν, γεμίζων (**συμπληροῖ**) τὸ χάσμα εἰς τρόπον ὥστε τὸ ὅλον νὰ εἶνε ἐν ὅλον ἐν ἑαυτῷ αὐτοτελές (**αὐτὸ αὐτῷ ξυνδεδεσθαι**), νὰ ἀποτελῇ δηλαδὴ ἐν ἡρακλειτικὸν **ξύνόν**. Ἡ κοινωνία δηλοῖ κατὰ ταῦτα τὸ Συνδεδεμένον καὶ αὐστηρῶς **Συνεχόμενον** διὰ τοῦ ὁποίου πράγματι αἴρεται **αὐτὴ κατ' ἑαυτὴν ἢ ἔννοια** τῆς διασπάσεως· τὸ **εἰς ἡμᾶς** ὡς μετέχον παρουσιαζόμενον παύει νὰ εἶνε πλέον κατ' ἑαυτὸ μετέχον διότι ἐξαντλεῖται τελείως ἐν τῷ ἀμετόχῳ εἶναι, ἐν τῷ ὁποίῳ διατηρεῖ δλόκληρον τὴν θετικὴν αὐτοῦ οὐσίαν ἀπηλλαγμένον ὅμως τῆς Μεθέξεως καὶ πάσης τῆς δι' αὐτῆς, καὶ **μόνον** δι' αὐτῆς, προσκολλωμένης εἰς αὐτὸ ἀρνητικότητος.

Ἄλλὰ μήπως τὸ τοιοῦτον δὲν εὐρίσκεται ἤδη ἐν τῇ ἔννοια τοῦ **νόμου**; Βεβαίως ὄχι, ἐὰν λέγοντες νόμον ἔχομεν ὑπ' ὄψιν μόνον τὴν ἀφαιρέσιν τοῦ **κοινοῦ** εἰς πάντα, παραλειπομένων ὅλων τῶν διαφορῶν αὐτῶν· ἀποτελεῖ τοῦτο μίαν παρεξήγησιν ἢ ὁποία, εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους—ἀποδεικνύοντος οὔτω τὴν παντελεῖ αὐτοῦ ἔλλειψιν κατανοήσεως τῆς πλατωνικῆς Ἰδέας;—περιεσώθη διὰ μέσου τῶν αἰώνων, τὴν ὁποίαν ὅμως οὐδέποτε συνεμερίσθησαν οἱ μεγάλοι καὶ δημιουργικοὶ νομομαθεῖς· πάντες οὗτοι ἦσαν, ἐν γνώσει ἢ ἐν ἀγνοίᾳ των, ὅπαδοι τοῦ Πλάτωνος. Κατ' αὐτοὺς ὁ νόμος ἐσήμαινε πάντοτε τι τὸ αὐστηρῶς συγκεκριμένον, γενεσιουργόν, τελείως «παρὸν» ἐν αὐτῷ τῷ φαινομένῳ, τ.ε. ἐν τῇ **δλότητί** του, ὑπάρχον, πράγματι ζῶν, δρῶν, συμπαρασῦρον αὐτὸ ἐν τῇ ἀδιαπτῶτῳ συνεχείᾳ τῆς τῶν πάντων συνδέσεως, τῆς τῶν πάντων κοινωνίας, τοῦ ἡρακλειτικοῦ **ξυνὸς λόγος**, σῶζον οὔτω αὐτὸ ἀπὸ τῆς ιδιότητος τοῦ νὰ εἶνε τι τὸ ἀπλῶς μετέχον. Μόνον ὁποῖος μελετήσας τὰς αὐθεντίας μεταξὺ τῶν νομομαθῶν εἶχε πεισθῆ περὶ τῆς πληρεστερας ταύτης ἔννοιας τοῦ νόμου, ἀποβαλὼν τελείως τὴν κοινὴν τοιαύτην τῆς ἀφαιρέσεως, ἦτο δυνατόν νὰ σκεφθῆ ποτὲ νὰ ἐννοήσῃ τὴν Ἰδέαν τοῦ Πλάτωνος λαμβανομένην τελείως ἐν τῇ «ὑποθετικῇ» τῆς σημασίᾳ, ὡς νόμον· θὰ ἦτο ὅμως ὑποχρεωμένος νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι πᾶν ὅ,τι λέγεται περὶ αὐτῆς εὐρίσκεται ἐν τελείᾳ συμφωνίᾳ πρὸς τὴν πρώτην ταύτην προϋπόθεσιν· ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε ταῦτοχρόνως νὰ εἶνε προστοίμασμένος νὰ ἴδῃ ἑαυτὸν τελείως παρεξηγούμενον ἢ τελείως ἀγνοούμενον ἀπὸ μέρους ὅλων ἐκεῖνων

οἱ ὅποιοι θεωροῦσι τὸν νόμον ὡς τι ἀφηρημένον, ἐστρημένον πάσης ζωτικότητος καὶ πραγματικότητος, ὡς τὸ ἀντίθετον τοῦ ἀτομικοῦ τὸ ὅποῖον μᾶλλον δι' ἐκείνου συνίσταται τὸ πρῶτον. Κατὰ ταῦτα, ἡ ἐνταῦθα ὑποστηριζομένη ἄποψις τῆς Ἰδέας δὲν σημαίνει, οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον, ὀπισθοχώρησιν ἐν σχέσει πρὸς ὅσα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὑπεστήριξε τὸ παρὸν βιβλίον, τοῦναντίον μάλιστα ἀποτελεῖ ὄχι ἀσήμαντον πέραν ἐκείνων πρόοδον, ἢ ὅποια συμπληροῖ τὰ συμπεράσματα τῶν πρότερον ὑποστηριχθέντων, βεβαιοῖ οὕτω αὐτὰ καθ' ὅλον τὸ θετικὸν αὐτῶν περιεχόμενον καὶ ἀπαλλάσσει αὐτὰ καὶ τῶν τελευταίων ὀπωσοῦν δεδικαιολογημένων ἀμφιβολιῶν.

Τί εἶνε λοιπὸν κατόπιν ὄλων τούτων ἡ Ἰδέα; Μήπως εἶνε διάφορος «θέα» τῆν ὅποιαν παρουσιάζουσι τὰ πράγματα εἰς τὸν γινώσκοντα, νέον τι «εἶδωλον» τὸ ὅποῖον δύναται νὰ ἐννοήσῃ, νὰ εὔρη, νὰ ἴδῃ, ὄχι ἡ συνήθης αἰσθησις, οὐδὲ ἡ κοινὴ δόξα, ἀλλ' ἄλλη τις πλεον ἐσωτερικὴ, καίτοι πάντοτε δεκτικῆς φύσεως δύναμις; Ἄρα καί τι τὸ ὅποῖον ἐμφανίζεται ὄχι βεβαίως ὡς τι ὑλικῶς «δεδομένον» οὔτε καὶ ὡς τι δυνάμενον νὰ κατασκευασθῇ «συλλογιστικῶς» τῇ μεσολαβήσει τῆς εἰς αὐτὸ ἀναφορᾶς τῆς διανοήσεως, ἀλλὰ ἀμέσως, «ἐμμέσως», πέραν καὶ ἐκτὸς πάσης αἰσθητῆς ἀπομωνώσεως ἢ καὶ πάσης ἀπλῆς ἐπεξηγηματικῆς μεσολαβήσεως, ἐκτὸς χρόνου καὶ χώρου καίτοι πάλιν ὡς ἐν ὑπὲρ-χρόνῳ καὶ ὑπὲρ-χώρῳ ὡς τι π ρ α γ μ α τ ο ε ι δ έ ς, ἀ ν τ ι κ ε ι μ ε ν ο ε ι δ έ ς; "Οχι, ἀλλ' εἶνε τι ἀπολύτως ἐνεργόν, δυναμικόν, λειτουργικόν, λειτουργία καὶ αὐτῆς τῆς θέσεως τῶν ἀντικειμένων, ἡ ὅποια ἀποτελεῖ καὶ τὴν πρώτην βῆσιν οἰασδῆποτε ἐμφανίσεως τοῦ ἀντικειμένου· συνεπῶς δὲν εἶνε καθόλου νοητὴ ὡς δευτέρον τι ἀντικείμενον, ἀλλὰ καθαρῶς νοοῦσα, θέτουσα τὰ ἀντικείμενα· καθιστᾷ νοητὰ τὰ πράγματα χωρὶς νὰ εἶνε ἡ ἴδια νοητὴ· εἶνε ἡ βῆσις τῆς λογικῆς χωρὶς νὰ εἶνε ἡ ἴδια ἀντικείμενον τῆς λογικῆς· διὰ τοῦτο καὶ δὲν εἶνε δεκτικὴ, ἀλλ' οὔτε καὶ ἔχει ἀνάγκην ἰδίου ὄργάνου τὸ ὅποῖον νὰ δέχεται ἐντυπώσεις, ἀλλ' ἐνεργεῖ ἀπολύτως μόνη. α ὕ τ ο μ α τ ω ς, ἐκ τῆς ἀρχηγόνου δυνάμεως «αὐτοῦ τοῦ Λόγου», «αὐτῆς τῆς διανοήσεως», ἡ ὅποια ἐντελῶς ἠνωμένη μὲ «αὐτὴν τὴν ψυχὴν» καὶ ὡς ἐκείνη ζωτικῶς μόνον λειτουργοῦσα, εἶνε δυναμικὴ, δ ο ρ ᾶ καὶ ἐν τῇ ὁράσει ταύτῃ δ η μ ι ο υ ρ γ ε ῖ, μηδέποτε ὀρωμένη οὐδὲ δημιουργουμένη· εἶνε (ἐν τῇ γλώσσει τοῦ Kant) ἐνότης τῆς «ποιήσεως», τῆς «λειτουργίας», διὰ τῆς ὅποιας συντελεῖται τὸ πρῶτον ἢ ἐνότης τοῦ ἀντικειμένου ὡς συγκεκριμένου τινός καὶ ἐν τῇ συντελέσει ταύτῃ ζωογονεῖται. Δ η μ ι ο υ ρ γ ί α ἄρα καὶ ἐν οὐδεμίᾳ σημασίᾳ πλάσμα, γεννώσα τὴν φύσιν καὶ τὰς ἰδέας ἀλλ' οὐδέποτε προῖόν αὐτῶν, Π ρ ὶ τ η - ἄ ρ χ ῆ (ἀρχή, αἰτία, αἰτίον, αἰτιος) καὶ ὄχι ἐν ἐκ τῶν αἰτίων οὐδὲ ἀπλῶς ἀποτελοῦσα τὴν αἰτίαν ἄλλου τινός, ἢ δημιουργοῦσα αὐτὸ ὡς τις ὑπεράνω τῶν ὑδάτων αἰωρούμενος Θεὸς δημιουργὸς ὁ ὅποιος δὲν παύει νὰ ἐξαρτᾶται ἐκ τινός, εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ξένης πρὸς αὐτὸν ἴλης· ἀλλ' ἀπολύτως κυριαρχικῶς, ἀπὸ

οὐδεμιᾶς ποτὲ ἀπόψεως ὑπηρετοῦσα καὶ ἀκολουθοῦσα, οὔτε ὡς ὀδηγὸς ἢ ὡς ἄρχων ἀπλῶς προπορευομένη διότι τοῦτο θὰ ἐσήμαινε ὅτι θὰ ἀπῆτει καὶ θὰ ἀνέμενε τὰς ὑπηρεσίας καὶ τὴν ἀκολουθίαν ἑτέρου τινὸς τὸ ὅποῖον ἴσως νὰ ἠρνεῖτο νὰ ἀκολουθήσῃ, ἀλλ' ἀμέσως δημιουργοῦσα καὶ γεννώσα, ζωὴ πάσης ζωῆς, ἐνέργεια καὶ δρᾶσις παντὸς γνησίου ἔργου.

Ἐὰν λοιπὸν ἐν τῷ «Συμποσίῳ» ἡ τελευταία βαθμὶς τῆς γνώσεως, τὸ ὕστατον τοῦτο μεταξὺ τῶν τελευταίων, περιγράφεται ὡς *θεᾶσθαι μόνον καὶ συνεῖναι* (211 D), εἶνε ἀπαραίτητον τὸ *μόνον* τοῦτο νὰ νοηθῇ ἐν τῇ πλέον ἀπολύτῳ αὐτοῦ σημασίᾳ ὅτι τ. ἔ. ἐν οὐδεμιᾷ ἐννοίᾳ ὑπάρχει τὸ ὀρώμενον, τὸ ἀπέναντι ἰστάμενον, ἀλλ' ὅτι πᾶν τὸ ἔναντι ἰστασθαι, πᾶσα διάκρισις μεταξὺ ὀρωμένου καὶ ὀρώοντος, ἀγαπῶντος καὶ ἀγαπωμένου, ζωὴν δίδοντος καὶ ζωὴν λαμβάνοντος, ἔχει ἐντελῶς ἀρθῆ. Οὕτω καθίστανται σαφέστατοι καὶ ὅλοι οἱ ἀπλῶς ἀρνητικοὶ προσδιορισμοὶ (211 AB) ὁ ἀποκλεισμός παντὸς χρονικοῦ καθορισμοῦ, συνεπῶς πάσης γενέσεως καὶ παρόδου, ἀυξήσεως καὶ ἐλαττώσεως, πάσης ἀπλῆς ἀναφορᾶς ἢ σχετικότητος ὡς πρὸς τὸν χρόνον ἢ τὸν τόπον ἢ τὸ ὑποκείμενον διὰ τὰ ὅποια ἰσχύει ὁ ἀποκλεισμός τοῦ δυνατοῦ τῆς κατανοήσεως δυνάμει οἰασδῆποτε εἰδικῆς δυνάμεως εἴτε ἀποκαλεῖται αὕτη Φαντασία ἢ Λόγος ἢ καὶ Ἐπιστήμη, τ. ε. Λόγου τινος, Ἐπιστήμης τινος ὁ ἀποκλεισμός πάσης οἰασδῆποτε παθητικότητος, ὁ ὅποιος οὕτω αὐτομάτως μᾶς ὑποδεικνύει τὴν *καθ' ἑαυτὴν ἐνεργητικότητα* ὡς θετικὸν προσδιορισμὸν ὁ ὅποιος πάλιν, κατόπιν, παρουσιάζεται σαφῶς ὡς *γέννησις, τόκος* καὶ μάλιστα ὄχι ἀπλῶς ἀπεικονισμάτων ἀλλὰ πράγματι, ἀθανάτως ζώσης οὐσίας, δρώσης καὶ παραγωγικῆς Ἀρετῆς (212 A). Καὶ οὕτω οἱ ἀκολουθοῦντες τέλος καταφατικοὶ προσδιορισμοὶ ἐκφράζουσι πρῶτιστος τὸ *ἄπλοματον*, τὸ *αὐτὸν* τοῦ δημιουργικοῦ τούτου αἰωνίου, αἰωνιοποιοῦ: *αὐτὸ καθ' αὐτὸ μεθ' αὐτοῦ*, τὴν εἰς ἑαυτὸ καὶ εἰς οὐδὲν ἄλλο ἀναφορὴν, καὶ συνεπῶς τὴν ὑπερνίκησιν παντὸς μερισμοῦ (*μονοειδές*), τὸ ἀπόλυτον καὶ κεντρικὸν ἐν, τὴν ἀρχέγονον οὐσιαστικὴν ἐνότητα, καὶ ὄχι τὴν ἀπλῆν ἔνωσιν, ἢ ὅποια, ὡς τελευταία ἐννοία τοῦ *αἰωνίου* (βλ. δὲ 211 B) ἐνισχύεται διὰ τῆς ἐν τέλει ἐπαναλήψεως τοῦ κατὰ πρῶτον λόγον (211 A) ἤδη μνημονευθέντος θεμελιώδους προσδιορισμοῦ ὅστις οὕτω περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῷ τὸ σύνολον τῶν τοιούτων προσδιορισμῶν.

Ἡ «Ἰδέα» κατὰ ταῦτα δὲν εἶνε ἀπλῶς (ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη) διόρασις πρὸς τὸ Σύνολον, ἢ ἡ ὄρασις ἐν αὐτῇ παντὸς τοῦ μετέχοντος αὐτῆς καθ' ἑκαστον, ἀλλ' εἶνε ὄρασις καὶ ἐν—ὄρασις ἀπὸ τοῦ *Συνόλου*, ἢ ὅποια ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς ἀφειρησίας ὄχι μόνον κατανοεῖ πᾶν τὸ περιφερειακὸν ἢ πρὸς τὴν περιφέρειαν κατευθυνόμενον, ἀλλὰ δημιουργεῖ αὐτό, αὐτὴ ὅμως καθ' ἑαυτήν, μὴ δυναμένη, ἐν οὐδεμιᾷ ἐννοίᾳ, νὰ θεωρηθῇ ὡς περιφερειακὴ ἢ πρὸς τὴν περιφέρειαν στρεφομένη. Ὡς πρῶτος νόμος, ἐντελῶς ἐν τῇ ἐνεργητικῇ σημασίᾳ τοῦ θετέου, καὶ ὄχι

τοῦ ἀπλῶς τιθεμένου, ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν γένεσιν τοῦ κύκλου ἀπὸ τοῦ κέντρου· περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ τὸ στοιχεῖον τῆς κινήσεως καὶ πάλιν τῆς ἀκινήσιας ἐν αὐτῇ τῇ κινήσει. Εἶνε ταῦτοχρόνως «γένεσις εἰς οὐσίαν» (Φιληβ. 26 D) καὶ ἀκίνητος «οὐσία» τοῦ γιγνομένου (1), μετὰ τοῦ ὁποίου οὕτω εἶνε καὶ μένει πάντοτε συγκεκριμένως ἐν. Διὰ πάντων τῶν ἀνωτέρω αἴρεται ἡ Ἰδέα πάλιν ὑπεράνω πάσης ἀπλῆς ἀφαιρέσεως· εἶνε ὡς εἴπομεν ἔκφρασις τοῦ Πρώτου—συγκεκριμένου, τοῦ ζῶντος. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι καὶ αὕτη ἡ ἔκφρασις τοῦ «πρώτου-συγκεκριμένου» δὲν ἀποτελεῖ τι περισσότερον μιᾶς ἀπλῆς ἐνδείξεως τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἐπροσέχομεν κἄν ἐὰν δὲν ἐπρόκειτο πρωτίστως νὰ ἀποκρούσωμεν οἰανδήποτε ὑπόνοιαν κενῆς ἀφαιρέσεως· διότι περιέχει τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ἀπολύτως μὴ διηρημένου, Ἄρχεγόνου-ἐνὸς καὶ Ὁλου, Ἀκεραίου ἀλλ' οὐχ ἦττον εἰσέτι «συντεθειμένου» ἐκ τῶν διαιρέσεων καὶ διχασμῶν, ἄρα ὄρωμένου μὲ σημεῖον ἀφετηρίας τὰ πολλὰ διηρημένα, οἷον ἐκ τῶν κάτω. Καὶ πράγματι μόνον ἀπὸ τοῦ διδομένου διχασμοῦ εἰς πολλὰ ὄρωμενον ἀποτελεῖ ἐν «ἐκ νέου συνδεδεμένον ἐν» καίτοι καθ' ἑαυτὸ εἶνε πρὸ καὶ ὑπεράνω παντὸς διχασμοῦ, εἶνε ζῶσα δύναμις τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀναπτύξεως εἰς πάντα τὰ ζῶντα καὶ ἀναπτυσσόμενα. Ἐν τῇ λέξει ὁμως «συγκεκριμένον» δύναται ἐν τέλει νὰ νοηθῆ ὡς ἐνυπάρχον καὶ τοῦτο ἀκόμη: τελεία, μακρὰν αὐτῆς πάντα διχασμὸν ἀφίνουσα ἀμοιβαία διαπερατότης καὶ διεΐσδυσις. Οὕτω πρέπει νὰ νοηθῆ ἡ ἔκφρασις αὕτη ἐν ἣ περιπτώσει τύχη νὰ συναντήσωμεν αὐτήν, ἔλλείψει ἄλλης, ἐν τοῖς μετέπειτα.

Καίτοι διὰ τῶν ἀνωτέρω δυνατὸν νὰ ἐχύθῃ ἄρκετὸν φῶς ἐπὶ τῆς «Ἰδέας» κατὰ Πλάτωνα, εἶνε οὐχ ἦττον ἀπαραίτητον, διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τελείως, ὀρμώμενοι ἀπ' αὐτῆς, τὰς ἐννοίας του τῆς ψυχῆς καὶ κατόπιν τοῦ Ἐρωτος, νὰ διαλευκάνωμεν ἐν σημεῖον τῆς γνωσεολογίας τὸ ὁποῖον εἰς τὴν πρώτην ἔκδοσιν, καὶ ἀλλαχοῦ ἐν γένει, δὲν εἶχε δεόντως διαφωτισθῆ· ἐννοοῦμεν τὴν πλατωνικὴν θεωρίαν τῆς Δόξης· ἡ ἔρευνα αὕτη θὰ ἀποτελέσει, συμφώνως ἄλλως τε καὶ πρὸς τὸν ὅλον σκοπὸν τοῦ συγγράμματος τούτου, νέαν συμβολὴν εἰς τὴν εἰδικὴν ἔρευναν περὶ Πλάτωνος.

Ἐπὶ οὐδενὸς ἀμφισβητεῖται ὅτι ἡ Δόξα καταλαμβάνει μέσην θέσιν μεταξὺ Αἰσθήσεως καὶ Ἐπιστήμης. Ὅσα ὁμως γράφει αὐτὸς οὗτος ὁ Πλάτων εἰς τὰ διάφορα ἔργα του, τὰ ὁποῖα ἀσχολοῦνται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον διεξοδικῶς μὲ τὸ θέμα τοῦτο, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀκριβῆ ἐγνοιαν τῆς μέσης ταύτης θέσεως, δὲν εἶνε καθόλου σύμφωνα πρὸς ἄλληλα. Ἡ Δόξα φαίνεται κυμαινομένη εἰς ἄρκετὰ μεγάλα χρονιὰ διαστήματα μεταξὺ τριῶν σημασιῶν ἥκιστα πρὸς ἀλλήλας συμβιβαζομένων. 1) Κατὰ τὴν πρώτην σημαίνει τὴν καθαρὰν ἄρνησιν μάλιστα ἀπόκρουσιν τοῦ «φαινομένου».

1) Πόλιτικ. 288 DE κατὰ τὴν τῆς γενέσεως ἀναγκαίαν οὐσίαν· ὄντως γιγνόμενον Σοφ. 256 B. 257 A. 259 A.

·ἀλλὰ μὴ ὄντος, τῆς πλάνης, ἢ τὸ πολὺ, τῆς καλῆς ἀλλὰ τυφλῆς τύχης.
 3) Κατὰ τὴν δευτέραν σημαίνει τὴν μεταξὺ ἀληθείας καὶ πλάνης ἀδιάφορον, ἐπιδεκτικὴν διορθώσεως γνώμην, δοξασίαν, θεωρίαν. 3) Κατὰ τὴν τρίτην τέλος σημαίνει τὴν ἄνευ ὄρων καταφατικὴν κρίσιν δυνάμει τῆς ἀρχεγόνου λειτουργίας τῆς ἐνότητος, ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ὁποίας «αὐτὴ ἡ ψυχὴ» ἀφοῦ θέσει εἰς ἑαυτὴν τὰ ἐρωτήματα : εἶνε ἢ δὲν εἶνε ; ναι ἢ ὄχι ; σύρει ἑαυτὴν ἔξω τῆς ἀβεβαιότητος καὶ φθάνει εἰς τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν : Ναί, εἶνε, ἢ ὄχι δὲν εἶνε. Ἡ οὕτω ἐννοουμένη Δόξα δὲν εἶνε βεβαίως αὐτὴ ἡ Ἐπιστήμη, εἶνε ὅμως ἢ ἀμέσως προηγουμένη αὐτῆς βαθμὶς ἢ πρὸς αὐτὴν φέρουσα, ἐνῶ ἡ Δόξα ἐν τῇ πρώτῃ σημασίᾳ ἦτο ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον αὐτῆς, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ διάκειται ἀδιαφόρως πρὸς αὐτὴν χωρὶς οὐδόλως νὰ τὴν περιλαμβάνῃ.

Εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι εἰς τὸν *Μένωνα* τὸ πρῶτον παρουσιάζεται ἡ Δόξα ἐν σημαντικῇ σχέσει πρὸς τὴν *Ἰδέαν*. Ἐνῶ βλέπομεν ἐνταῦθα τόσον συγκινητικῶς ἐκφραζομένην τὴν μόλις ἀποκτηθεῖσαν βαθεῖαν γνώσιν ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ περιλαμβάνεται ἀρχεγόνως τὸ εἶναι, παρουσιάζεται ἡ Δόξα αὐτόχρομα ὡς ἡ ἐκφρασις τῆς ἐμφανίσεως, ἐκ τῆς πρώτης ἐκείνης αἰτίας, τῆς κατ'ἰδίαν ἀληθείας ὡς εἶναι, τοῦτέστιν, ἐκ τοῦ ὑπερ-οὐρανίου ἐκείνου φωτός, νὰ κατώρθωνε νὰ εἰσδύσῃ μίαν ἀκτίς εἰς τὰ σκότη εἰς τὰ ὁποῖα, ἄλλως, θὰ περιεπλανᾶτο ἡ ψυχὴ, μὴ γνωρίζουσα τί νὰ πράξῃ, ἕως ὅτου, ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ της, σταματήσῃ παραιτουμένη πάσης περαιτέρω ματαίας ἀναζητήσεως τῆς ἀληθείας καὶ τῆς γνώσεως, τὰς ὁποίας ὅμως εἴαν τὰς εὑρίσκέ τις κατὰ καλὴν τύχην, οὐδέποτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρήσῃ ὅτι ἦσαν ἀκριβῶς τὰ ζητούμενα. Οὕτω ὅμως γίνεται καταφανὲς τὸ ἐξῆς, ὅτι τ. ἔ. ἐν ἡμῖν, ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ εὑρίσκεται ἡ ἀλήθεια τῶν ὄντων (86 Α), εὑρίσκονται αἱ πραγματικαὶ ἢ ἀληθεῖς Δόξαι, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην εἰ μὴ νὰ ἀφυπνισθῶσι διὰ τῶν ἐρωτήσεων διὰ νὰ μεταβληθῶσιν εἰς Γνώσεις, Ἐπιστήμας. Φωτιζόμενος οὕτω ὑπὸ τοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ψυχῆς του εἰσδύσαντος θείου φωτός εἶνε εἰς θέσιν ὃ δι' αὐτοῦ προικισθεὶς ἄνθρωπος, ἄνευ ἐπιστήμης καὶ ἄνευ γνώσεως τῶν αἰτίων ἀλλὰ ἀσφαλῶς ὀδηγούμενος, νὰ βαδίσῃ τὸν δρόμον του καὶ νὰ δείξῃ αὐτὸν καὶ εἰς ἄλλους· φυσικῶς τῷ λόγῳ ὅμως θὰ διατρέχει πάντοτε τὸν κίνδυνον νὰ χάσῃ πάλιν πολὺ γρήγορα τὴν μεμονωμένην ἀπὸ τοῦ ὕψους κατελθοῦσαν φωτεινὴν ἀκτῖνα καὶ τὸν δι' αὐτῆς προσγεγόμενον αὐτῷ στιγμιαίον φωτισμόν, καὶ νὰ βαδίξῃ πάλιν ψηλαφητὰ, τυφλὸς ὡς καὶ πρότερον. Τὴν μόνην ἀσφάλειαν ἐναντίον τοῦ κινδύνου τούτου ἀποτελεῖ ἡ κατὰ πᾶσας τὰς διευθύνσεις δεσμεύουσα καὶ καθορίζουσα ἐργασία τῆς σχετιζούσης καὶ λογοδοτούσης διανοήσεως ἢ ὁποῖα διὰ τῶν ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων, διὰ τῆς θεμελιώσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν θεμελίων (αἰτιῶν) μέχρι τῶν συνεπειῶν (*αἰτίας· λογισμῶ 97 Α*) πρέπει πρῶτον νὰ καταχωρίσῃ καὶ διαφυλάξῃ τὸ παροδικὸν κέρδος εἴαν θέλῃ νὰ